

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-OKTABR

ANDIJON, 2024

BUXORO XALQ SOVET RESPUBLIKASINING TASHQI ALOQALARI (ITALIYA BILAN)

Safarova Nargiza Nayimovna

Annotatsiya: Ushbu maqola 1917-yil oktyabr inqilobidan keyin yuz bergan o'zgarishlar kontekstida Buxoro Xalq Sovet Respublikasi (BXSR) tashqi siyosatini tahlil qilishga bag'ishlangan. Ishda BXSR tashqi siyosiy faoliyatining asosiy yo'nalishlari, shu jumladan sovet tizimiga integratsiya, qo'shni davlatlar bilan hamkorlik va xalqaro kommunistik harakatlarda ishtirok etish ko'rib chiqiladi. BXSR tashqi siyosatining yanada rivojlanishini bashorat qilib, Sovet Rossiyasining qo'llab-quvvatlashi saqlanib qolgan taqdirda, respublika imperialistik ta'sirlarga faol qarshi turish va Markaziy Osiyoda sotsialistik g'oyalarning kengayishiga hissa qo'shish orqali mintaqaviy o'yinchi sifatida o'z mavqeini mustahkamlashi mumkin deb ta'kidlash mumkin. Maqolada BXSR tashqi siyosatining dinamikasi va uning XX asrning birinchi yarmida mintaqaning siyosiy xaritasini shakllantirishga ta'sirini yaxshiroq tushunishga imkon beradigan chuqur tahlil taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Italiya firmalari bilan savdo, Buxoro jamoat Sovet Respublikasi, Kavkaz kasaba uyushmasi, G'arb mamlakatlari bilan savdo, Benedikt LTD, qishloq xo'jaligi texnikasi, hamkorlikni to'xtatish.

Аннотация: данная статья посвящена анализу внешней политики Бухарской народной советской республики (МНР) в контексте изменений, произошедших после Октябрьской революции 1917 года. В работе рассматриваются основные направления внешнеполитической деятельности БССР, в том числе интеграция в советскую систему, сотрудничество с соседними государствами, участие в международных коммунистических движениях. Предсказывая дальнейшее развитие внешней политики БССР, можно утверждать, что при сохранении поддержки Советской России республика сможет укрепить свои позиции регионального игрока, активно противодействуя империалистическому влиянию и способствуя распространению социалистических идей в Центральной Азии. В статье предлагается углубленный анализ, позволяющий лучше понять динамику внешней политики БССР и ее влияние на формирование политической карты региона в первой половине XX века.

Ключевые слова: торговля с итальянскими фирмами, Бухарская общественная Советская Республика, Кавказский профсоюз, торговля со странами Запада, Benedict Ltd, сельскохозяйственная техника, прекращение сотрудничества.

Abstract: This article is devoted to the analysis of the foreign policy of the Bukhara People's Soviet Republic (MPR) in the context of the changes that occurred after the October Revolution of 1917. The paper examines the main directions of the foreign policy activities of the BSSR, including integration into the Soviet system, cooperation with neighboring states, and participation in international communist movements. Predicting the further development of the foreign policy of the BSSR, it can be argued that while maintaining the support of Soviet Russia, the republic will be able to strengthen its position as a regional player, actively countering imperialist influence and contributing to the spread of socialist ideas in Central Asia. The article offers an in-depth analysis that allows for a better understanding of the dynamics of the foreign policy of the BSSR and its impact on the formation of the political map of the region in the first half of the 20th century.

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-OKTABR

ANDIJON, 2024

Keywords: trade with Italian companies, Bukhara Public Soviet Republic, Caucasian Trade Union, trade with Western countries, Benedict Ltd, agricultural machinery, termination of cooperation.

Kirish: Turkiston mintaqasidagi jadidchilik harakati serqirra bo'lib, uning asosiy yo'nalish oqimlaridan biri-Buxorodagi jadidchilik edi. Avval ham ta'kidlab o'tilganidek, Buxorodagi jadidchilik harakatidan Yosh buxoroliklar partiyasi o'sib chiqdi. Sovet davrida nashr qilingan tarixiy adabiyotlarda Yosh buxoroliklar partiyasi 1917-yil boshlarida paydo bo'ldi, degan noto'g'ri qarashlar mavjud edi. Tarixchi olim Q. Rajabov Fayzulla Xo'jayevning asarlari hamda arxiv hujjatlariga tayangan bo'lib, shakllanish jarayoni murakkab o'tganligini ta'kidlaydi.

Dunyoda ro'y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy jarayonlar, dunyo mamlakatlari o'rtasidagi hamkorlikni o'rganish bugungi kunda eng dolzarb masalalardan biriga aylanmoqda. Dunyoning ichki va tashqi siyosatida o'zaro manfaatli hamkorlikni mustahkamlash, millatlararo totuvlik, keng iqtisodiy va madaniy hamkorlik masalalari alohida ahamiyatga ega. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosatidagi tub islohotlar va ijobiy o'zgarishlar xalqaro munosabatlar tarixini ob'ektiv va ilmiy asosda o'rganishni dolzarb masalalardan biri sifatida kun tartibiga qo'ymoqda. Ushbu jarayon BXSР ning 1920-1924 yillarda mavjud bo'lgan iqtisodiy va madaniy aloqalar tarixini umume'tirof etilgan ilmiy prinsiplarga asoslangan holda yaxlit tadqiq etishni zarur qiladi.

Takliflar. AQSh, Germaniya, Buyuk Britaniya, Rossiya va Turkiya ilmiy markazlari sovet davrida Markaziy Osiyoda sodir bo'lgan tarixiy jarayonlarni, xususan, Buxoro Xalq Sovet Respublikasidagi ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarni, sovet hokimiyatiga qarshi kurashni o'rganishdi. Shunga qaramay, 1920-1924 yillarda BXSРning sovet respublikalari, Sharqiy mamlakatlar, g'arbiy Yevropa mamlakatlari va Italiya bilan tarixi ilmiy yechimini kutmoqda. Ushbu qaror ushbu masalalar bo'yicha maxsus tadqiqotlarni talab qiladi. Sovet davrida nashr etilgan adabiyotlar qizil armiyaning Buxoro amirligiga bostirib kirishini "Xalq inqilobi" va "xalqaro yordam"deb talqin qilishga qaratilgan. Ular 1920-1924 yillarda Buxoro Xalq Sovet Respublikasining xorijiy mamlakatlar bilan tashqi aloqalari masalalarini e'tiborsiz qoldirdilar.

Mustaqillik yillarida chop etilgan adabiyot va tadqiqotlar Buxoro mintaqasining siyosiy, iqtisodiy va madaniy muammolariga xolis va tanqidiy baho beradi, shuningdek, sovet davrining salbiy oqibatlarini Real o'rganadi. Biroq, ular bpsr tashqi aloqalari masalasini alohida tadqiqot mavzusi sifatida o'rganmaganlar.

Maqolada ko'tarilgan masalani yoritishda tizimlashtirish, qiyosiy tahlil, tahlil va sintez kabi ilmiy tadqiqot usullari, shuningdek muammoning xronologiyasi ishlatilgan. Unda O'zbekiston Respublikasi Markaziy davlat arxivi fondida mavjud bo'lgan, birinchi marta ilmiy muomalaga kiritilgan hujjatlar o'rganildi.

O'zbekistonning davlat mustaqilligini qo'lga kiritishi Sovet Ittifoqining nafaqat O'zbekistonda, balki uning hududida ham tashqi aloqalar tarixini ilmiy yoritishning dolzarb masalalaridan birini keltirib chiqarmoqda. 1920-1924 yillarda mavjud bo'lgan Buxoro Xalq Sovet Respublikasi (BXSР) tarixida sovet davrida o'rganilmagan tashqi aloqalarni ilmiy o'rganish muhimdir.

1920-1924 yillarda mavjud bo'lgan Buxoro Xalq Sovet Respublikasi (BXSР) tarixida sovet davrida o'rganilmagan tashqi aloqalarni ilmiy o'rganish muhimdir.

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-OKTABR

ANDIJON, 2024

BXSRning xorijiy mamlakatlar bilan siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ilmiy-texnikaviy hamkorligining maqsadi "asrlar davomida amirlik qulligida bo'lgan xalqlarning erkin farovonligini, iqtisodiy erkinligini va tsivilizatsiyasini ta'minlash" edi. [1922 yil 8 iyul, no 89].

BXSRning tashqi siyosati sovet hukumati bilan tuzilgan bitimlarga muvofiq amalga oshirilgan bo'lsa-da, bu Buxoroning G'arbiy Yevropaning rivojlangan mamlakatlari bilan hamkorligi tarixini birinchi marta o'rganish edi.

1921-yilda Buxoro xomashyoga boy bo'lib, milliy iqtisodiyotga chet el kapitalini, birinchi navbatda nemis kapitalini jalb qilish masalasini ko'tardi. 38-sahifa]. Buxoroda zamonaviy milliy iqtisodiyotni barpo etishning eng muhim shartlaridan biri ilg'or qishloq xo'jaligi texnikasini joriy etish va xomashyoni qayta ishlash sanoatini tashkil etish bo'ldi. Birinchi jahon urushidan oldin Buxoro amirligi o'zining qimmatbaho xomashyosini Qorako'l terilari, shirinliklar va boshqa mahsulotlar shaklida Yevropa bozorlariga, asosan Germaniyaga yetkazib bergan. 1917-yilda Rossiyada bolsheviklar hokimiyatga kelganida, vaziyat tubdan o'zgardi va bu jarayon Buxorodagi ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy vaziyatga ta'sir ko'rsatdi. Rossiyadagi fuqarolar urushi natijasida Buxoro bir muncha vaqt xomashyo, sanoat tovarlari va yoqilg'i sotish bozorini yo'qotdi. 1920-yilda Buxoroda amirlik tugatilganda, hokimiyatga kelgan yangi hukumat oldida yangi asosda fermer xo'jaligi tashkil etish vazifasi qo'yildi.

BXSR hukumatining G'arbiy Yevropa mamlakatlari va Qo'shma Shtatlar bilan iqtisodiy hamkorligi doirasida Kavkaz mintaqasi MTP bozorlari bilan bog'lovchi bo'g'in bo'lib xizmat qildi. 1921-yil 15-dekabrda Buxoro Xalq Respublikasi hukumati Boku, Batumi va Tbilisida Buxoro tashqi savdo boshqarmasining Kavkazdagi savdo vakolatxonalarini ochish to'g'risida qaror qabul qildi. [191-sahifa].

Ma'lumki, 1921-yilning bahorida RSFSR iqtisodiyotida yangi iqtisodiy siyosatga o'tish bilan iqtisodiy cheklovlar bekor qilindi va iqtisodiyotga xorijiy firmalar va xorijiy kapital keldi. BSSR hukumati G'arbiy Yevropa va Qo'shma Shtatlar bilan Kavkaz Federatsiyasida taqdim etilgan savdo bo'linmalari orqali iqtisodiy va texnik hamkorlikni yo'lga qo'ydi. BSSR savdo vakolatxonasining Tbilisi filiali 1922-yil 4-noyabrdan 1923-yil 15-sentabrgacha, Batum filiali esa 1922-yil 9 -dekabrdan 1923-yil 7 sentabrgacha faoliyat ko'rsatgan.[4 sahifa 27].

Kavkaz, Boku, Tbilisi va Batumidagi savdo ofislari nafaqat mahalliy davlat va xususiy firmalar, balki Kavkazda vakolatxonalari bo'lgan g'arbiy Evropa va Amerika firmalari bilan ham hamkorlik o'rnatdi. Savdo idorasi Buxoro qishloq xo'jaligi uchun bug' va elektr transport vositalarini etkazib berish, chorvachilik mahsulotlarini xom ashyo sifatida emas, balki tashqi bozorlarga chiqarish bilan shug'ullanadi. Imtiyoz Buxoroning boy tabiiy boyliklaridan mamlakatni rivojlantirish uchun foydalanishda muhim rol o'ynaydi [5, 38-bet].

BSSRning Kavkazdagi savdo vakolatxonalari 1923-yil boshida G'arbiy Yevropaning savdo-sanoat doiralari, Germaniya, Italiya, Shvetsiya, Fransiya va AQSh bilan iqtisodiy aloqalar o'rnatdi. Buxoro Xalq Respublikasining Kavkazdagi savdo vakolatxonasi bilan Italiya savdo-sanoat muassasalari o'rtasidagi hamkorlik tarixi birinchi marta ilmiy muomalaga kiritildi.

1920-1924 yillarda mavjud bo'lgan BXSR sovet hukumat muassasalarining ruxsati va nazorati ostida tashqi iqtisodiy aloqalarni amalga oshirishga majbur bo'ldi. 1923 yilning bahor va yozida savdo vakolatxonasining evropalik sheriklari kengaytirildi. Ushbu munosabatlar Sovet davlati tomonidan ushbu mamlakatlar bilan tuzilgan shartnomalarga asoslanadi. Buxoro mahsulotlari sovet hukumati tomonidan belgilangan tartibda tashqi bozorlarga eksport qilindi. 1923 yil mart-iyun oylarida Kavkazdan tashqarida faoliyat yuritgan BXSR savdo bo'limi Italiya savdo va ishlab chiqarish firmalari bilan savdo aloqalarini o'rnatdi. RSFSR tashqi savdo Xalq

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-OKTABR

ANDIJON, 2024

komissarligi vakili orqali, Triest, Italiya savdo firmalari va o'rtasida hamkorlik o'rnatildi Bpsr savdo bo'limi Kavkaz. Qo'y ichaklarining torlari Triestga yuborilgan mahsulotlardan biri edi. 1923yil Mart Oyida, Italiya savdo sheriklariga 164 512 qo'zichoq yoki 740 pud qo'y yetkazib berildi. [6]45-sahifa]. BXSr Kavkaz savdo bo'limi RSFSR tashqi savdo komissiyasining Sharqiy savdo sindikati orqali qo'y ichaklarini Italiyaga eksport qilish uchun javobgardir [7]. 36-sahifa].

1923-yil 24-mayda Italiyaning Mundus aksiyadorlik jamiyatiga 5920 kg qayta ishlangan qo'y go'shti, 15 iyun kuni esa 3096 kg [8] jo'natildi.47-sahifa]. BXSr savdo guruhiga tegishli qo'y qo'zilari Italiyaning Genuya shahridagi take Sukra aksiyadorlik jamiyati tomonidan yetkazib berildi. 94-sahifa].

1923-yil boshida Kavkazda faoliyat ko'rsatgan savdo idoralarining tashqi savdo va xorijiy mamlakatlar ishlab chiqaruvchilari bilan aloqalari kengaydi. Bu davrda Buxoro milliy iqtisodiyotga xorijiy uskunalar va kapitalni import qilishning muhim vazifasi sifatida qaraldi. BXSr Caucasus savdo vakolatxonasining Italiyaning "Benedict LTD" kompaniyasi bilan iqtisodiy hamkorligi Buxoro xalq xo'jaligiga xorijiy uskunalarni joriy etishga qaratilgan.

XULOSA

Buxoro Xalq Sovet Respublikasining (BXSr) tashqi siyosati 1920-yillarda oktyabr inqilobidan keyin Markaziy Osiyoning siyosiy va ijtimoiy tuzilishidagi tub o'zgarishlar fonida shakllangan. 1920 yilda tashkil etilgan BXSr sovet Rossiyasiga integratsiyalashishga intildi, bu uning strategik yo'nalishini belgilab berdi.

Tarixiy tadqiqotlar ma'lumotlariga ko'ra, BXSr sovet loyihasining bir qismi sifatida ko'rib chiqilgan, uning maqsadi yagona sotsialistik makon yaratish edi. 1920-1924 yillar davrida BXSr Sovet Rossiyasiga iqtisodiy bog'liqligi darajasi 75 foizga yetdi, bu esa respublikalar o'rtasida yaqin hamkorlik zarurligini ta'kidladi. Bu darajaga oziq-ovqat, sanoat tovarlari yetkazib berish va moliyaviy yordam ko'rsatish kiradi, bu esa respublikaning iqtisodiy bazasini mustahkamlashga yordam berdi.

Bundan tashqari, BXSr tashqi siyosati mintaqaviy munosabatlarni faol hisobga olgan. Afg'oniston va Eron chegarasidagi mojarolar ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, 1923-yilda nizolarning 30% dan ortig'i hududiy nizolar va etnik farqlar bilan bog'liq. Biroq, BXSr hujum qilmaslik va madaniy almashinuv to'g'risidagi bitimlarda aks etgan yaxshi qo'shniçilik munosabatlarini o'rnatishga intildi.

Xalqaro maydonda BXSr mustamlakachilikka qarshi g'oyalarni faol qo'llab-quvvatladi, bu uning xalqaro kommunistik kongresslarda ishtirok etishini tasdiqladi. BXSr tashqi siyosatining yanada rivojlanishini bashorat qilib, Sovet Rossiyasining qo'llab-quvvatlashi davom etar ekan, respublika imperialistik ta'sirlarga qarshi pozitsiyani egallab, mintaqaviy masalalarda muhim rol o'ynashi mumkin deb taxmin qilish mumkin.

Shunday qilib, BXSrning tashqi siyosati sovet sotsializmi kontekstiga qo'shildi va Sovet Rossiya va qo'shni davlatlar bilan aloqalarni mustahkamlash istagi bilan belgilandi, bu esa o'z navbatida uning ichki barqarorligi va iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Buxoro axbori" (The report of Bukhara), July 8, 1922, № 89.
2. O 'zbekiston Respublikasi Markaziy davlat arxivi (keyingi O'rinlarda O'zbekiston Respublikasi Davlat qo'mitasi deb ataladi), 47 - jamg' arma, 1-ro'yxat, 525-ish.

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-OKTABR

ANDIJON, 2024

3. Rossiya Markaziy razvedka boshqarmasi (Markaziy davlat arxivi), 48-fond, 1-inventarizatsiya, 19-ish.
4. CSA Ru, fond 1914, ro'yxat 1, ish 1.
5. Csa Ru, 47-fond, 1-ro'yxat, 52-ish.
6. CSA Ru, fond 1914, ro'yxat 1, ish 9.
7. Bosh direktor Ru, fond 1914, ro'yxat 1, ish 8.
8. Bosh direktor Ru, fond 1914, ro'yxat 1, ish 11.
9. Bosh direktor Ru, fond 1914, ro'yxat 1, ish 12.
10. Ru ning CSA, fond 1914, ro'yxat 1, ish 7.